

ÖZDEMİR ASAF ŞİİRİNDE EGZİSTANSİYALİST ÖGELER VE “KENDİ”LİK KAVRAMI

Gökay DURMUŞ*

ÖZET

Özdemir Asaf, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri'nin henüz yeterince tahlil edilmemiş isimlerinden birisidir. Asaf, edebiyat tarihimize yönelik çalışmalarda, daima, “müstakil şahsiyetler” arasında sayılır; fakat şiiriyle ilgili geniş ve derin analizler yapılmaz. Bu nedenle çalışmanın giriş bölümünde, Asaf'ın müstakil kabul edilmesine dair kanılar ve bu kanıların nedenleri tartışılmıştır.

Çalışmanın gelişme bölümü, Asaf'ın egzistansiyalizmi arka plan edinen şiiri üzerine kuruludur; çünkü egzistansiyalizm onun hem yaşam algısının hem de poetikasının odak noktasıdır. Bu nedenle, bölümde önce, egzistansiyalizmin temel ilkeleri tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu felsefi sistemin, Asaf'la çağdaş edebiyatçılara ve edebiyat ortamımıza etkisine, bu ortamda bulunduğu yankıya da değinilmiş; Türk edebiyatında egzistansiyalizmin izi sürülmüştür.

Asaf'ın egzistansiyalizmin ilkelerini şiirine nasıl yansıttığı meselesi, gelişme bölümünün çatisını oluşturmaktadır. Özdemir Asaf, egzistansiyalizmin, insana yaklaşım tarzından etkilenmiştir. Bu yaklaşımın özünü, dünyaya kendi iradesi dışında gönderildiği halde, bu olumsuzluğu lehine çevirmesi, böylece yapacağı doğru seçimlerle, yazgısını kendi elleriyle yazması beklenen insan oluşturmaktadır.

Özdemir Asaf, ikinci kişiyi, yani “sen”i merkez edinir ve “sen” aracılığıyla tüm insanlığa seslenir. Bunu yaparken şiiri vasıta kılan, dolayısıyla düşünce şiiri yazan Özdemir Asaf, “sen”i, kendi olması, hayatının yönetimini başkalarına devretmemesi ve dünyevi yaşamını değerli kılmaması için uyarır. Çünkü her bir bireyin, kendi yaşamını değerli kılarak, toplumun da yaşamını düzenleyeceğini, toplumun yaşam ve ahlak standardını yükselteceğini düşünür. Dolayısıyla şairin “sen”e yönelik çağruları, okuduğu şiire nüfuz etmeye çalışan her okurda yankı bulabilecek türdendir.

Sonuç bölümünde ise çalışmanın seyri içinde daha önce varılan yargıların özü üzerinde durulmuş ve şairin “kendi olmak” ilkesini hayatına da yansıttığı kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, Özdemir Asaf, şiir, egzistansiyalizm

*Okt. Dr., Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: gokaydurmus36@hotmail.com

---

EXISTENTIALIST FACTORS and THE CONCEPT OF SELF IN ÖZDEMİR ASAF'S POEMS

ABSTRACT

Özdemir Asaf, one of the person as of Republic Era Turkish Poetry, has not been adequately examined yet. Asaf is always considered among self-contained persons in the studies of our literature history but comprehensive and profound analyses are not done. Therefore, opinions and reasons for these opinions about the acknowledgement of his self-containment are discussed in the introduction, The middle part of the study is about his poems acquiring existentialism as a framework since existentialism is the focus of his poetics and perception of life. For this reason, first, the main principles of existentialism are introduced in this section. The effect of this philosophical system on contemporary writers and on the atmosphere of our literature and the repercussion met in this atmosphere were reviewed. The traces of existentialism in Turkish literature are also monitored.

The issue that how Asaf expresses the main principles of existentialism in his poems creates the frame of middle part of this study Özdemir Asaf was affected by the approach of existentialism to human beings. The essence of this approach is human who was sent to this world without his will, but nonetheless he alters this negativity by correct choices, and who was expected to determine his own predestination.

Özdemir Asaf accepts the second person, i.e., “you” as the center and addresses to all humans via “you”. While doing this, Özdemir Asaf uses his poems as his tools, weaves them with thought, and warns “you” to be yourself, not to leave someone else the management of your life, and to value worldly life. Because he thinks that an individual can also coordinate social life and increase human life and ethic standards by valuing his own life. Thus, that the poet’s invitations towards “you” can influence all readers desiring to comprehend the poem they have been reading.

In the last section, the essence of those opinions examined previously was stressed and it was concluded that the poet reflects the principle of “being himself” to his own life too.

Key Words: Turkish Literature, Özdemir Asaf, poem, existentialism

GİRİŞ

Özdemir Asaf, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri'nin, henüz yeterince analiz edilmemiş isimlerinden birisidir. Antolojilerde, edebiyat tarihlerinde, “*müstakil bir şahsiyet*” olarak nitelenen Özdemir Asaf, gerçekten de hem yaşamıyla hem sanatıyla kendine özgüdür. İnci Enginün onu, Garip hareketinin dışında kalan isimler arasında sayarken; (Enginün 2002, 59) Kâzım Yetiş, şairi, “*döneminden ayrı bir dil ve şekille yazar şiirlerini*” (Yetiş 2007, 322) sözleriyle değerlendirir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

Memet Fuat da bu görüşleri destekler biçimde, şair için: “Özdemir Asaf 1950’lerde kişiliğini bulduğu, şiirinin özelliklerini belirginleştirdiği zaman, bütün akımların dışında bir şairdi” (Fuat 1999, 43) cümlelerini kurar. Behçet Necatigil ise onun, “1950 şiirinin ortak biçim anlayışından ayrı” (Necatigil 1968, 222) bir şair olduğunu söyler.

Asaf ise kendisini, “Çağdaş Türk Şiiri orkestrasının bir üyesi” (Asaf 1991, 13) olarak niteler ve bu orkestra içinde trompetini farklı vuruşlarla çalar. Onun farklılığının temel nedeni, sanatını, *sen*’i merkez alarak, *sen* için kurmasıdır. Şair, “Ben sen varken/ Kalmam kendi kendime” (Asaf 2011, 252) şeklindeki sözleriyle, *sen*’e endekslediği yaşamının ve sanatının amacını şöyle ifade eder:

“Ey sokak! Sen bozuk ve çamurlusun.. Seni düzeltmeseler de geçeceğim.

Ey Adam! Sen bozuk ve çamurlusun.. Seni düzeltmeden geçmeyeceğim.” (Asaf 2002d, 28)

Asaf, bozuk ve çamurlu sokaktan gocunmadan geçerken; insanda, “ikinci kişi”de gördüğü aksaklıkları dillendirmeden yaşayamaz. Çünkü Asaf’a göre şairler, “...bir katkı olduklarınsana ve onun yaşamına daha uludurlar.” (Asaf 2006,113) Şair, ikinci kişinin yaşamı basite indirgeyişine, kendisine sunulanı düşünmeden ve sorgulamadan kabullenişine, sanatını vasıta kılarak, karşı çıkmaya çalışır:

Ben yaşamlarından uyandırıyorum

Sürekli akıl yollarınızın

Alışılmış yapışkan kolaylığından (Asaf 2011, 236)

şeklindeki sözleriyle, bu karşı çıkışın yöntemini tahlil eden şaire göre, evren, *ben* ve *sen*’in birlikte söyleyeceği “*sevi türküleriyle*”, bayındır kılınabilecektir:

ISLIK

Ben benden de başlar, ben senden de başlar.

İlgi dışından da, içinden de başlar.

Senden, benden, ondan sevi türküleri

Giderek yayılır, evrenden de başlar. (Asaf 2002c, 99)

Bu yüzden de Asaf, şiire, Yahya Kemal ve Necip Fazıl’a özenerek başlarsa da (Durmuş 2012, 38-50) 1950’den sonra, yöntemi ve amacı müstakildir. “Ben duygudan çok hep düşünceyle alışveriş ettiğimi sanıyorum” (Asaf 2012, 113) diyen Asaf, felsefe okumayı ve bilmeyi, kendi sanatının anlaşılabilirliği için şart koşar: “Felsefe bilmeyen beni ne övebilir, ne yerebilir.” (Asaf 2002d, 109) O; zengin bir düşünce dünyasına ve alt yapıya ihtiyaç duyan felsefi şiir için, batı merkezli felsefe sistemlerini, bu sistemlerin temsilcilerini, bunların Türk ve dünya edebiyatındaki izlerini takibe çalışırken, vardığı nokta, egzistansiyalizmdir.

Özdemir Asaf ve Egzistansiyalizm

Özdemir Asaf, felsefi bir sistem olarak *egzistansiyalizm*’in adını anmamışsa da dikkatli bir okur, onun şiirinde *sen*’i merkez alırken, egzistansiyalist bir yaklaşım sergilediğini gözlemleyebilir.

Egzistansiyalizm “1930’lu yıllarda Almanya’da teşekkül edip, o tarihten itibaren gelişimini muhtelif biçimler içinde sürdüren ve sınırları Almanya dışına taşan bir felsefe akımına verilen isimdir” (Bollnow 2004, 9) Kurucuları olarak; Sören Kierkegaard, Martin Heidegger, Karl Jaspers, Jean-Paul Sartre, Gabriel Marcel’in sayıldığı bu akım; “insanın ferdi orjinallliği içinde biricik bir varlık” (Magill 1992, 10) olduğu görüşünü savunur. Egzistansiyalist düşünürlere göre, “insanda ama

Turkish Studies

yalnız insanda-varoluş özden önce gelir. Bu demektir ki, insan önce vardır, sonra şöyle ya da böyledir. Çünkü insan özünü kendi yaratır." (Sartre 1960, 4)

Egzistansiyalist öncülerden olan ve "20. yüzyıla damgasını vuran" (Demirdöven 2005, 11) Jean-Paul Sartre'a ait bu sözler, egzistansiyalist felsefenin dayandığı ana ilkedir. Bu ilkeye göre, insan var olmadan önce herhangi bir öze sahip değildir, bir öze göre yaratılmamıştır. Önce var olmuş, daha sonra dünya üzerindeki faaliyetleriyle, edimleriyle kendi kendisini belirlemiştir. Orhan Hançerlioğlu bu ilkeyi şöyle açıklamaktadır: "İnsan özünü kendi yaratır, özünü kendi yaratan tek nesne insandır. İnsandan başka her nesnede yapış, varoluştan önce gelir. Önce var olup, sonra kendini yapan sadece insandır. Örneğin masa, bir masa düşüncesine göre var edilir. Neye yaracağı, nasıl olacağı önceden düşünülerek yapılır, masanın özü varlaşmasından öncedir. Yalnız insandır ki önce varlaşır, sonra özünü yaratır; nasıl olacağını, neye yarayacağını kendisi çizer. İnsan var olmadan önce tanımlanamaz, çünkü varolmadan önce hiç bir şey değildir. Ancak var olduktan sonra bir şey olacaktır hem de kendisini nasıl yaparsa öyle olacaktır." (Hançerlioğlu 2004, 443)

Bu felsefi sisteme göre "Dasein" kavramıyla nitelenen insan, kendisine danışılmadan bu dünyaya atılmış, terk edilmiştir. İstem dışı gönderildiği bu dünyada, "o kendini önceden ortaya atılmış bir varlık, olaylar arasında bir olay, süregelen bir ilginin parçası, ve kendinin yaratmadığı durumlar tarafından kuşatılmış bir kimse olarak bulur." (Magill 1992, 55)

Bu noktada Dasein'e düşen, kendisini kuşatan bu dünyaya yeni bir şekil vermektir. Bu şekli verirken de edimleriyle kendini yeniden yapmakta; Sartre'ın ifade ettiği gibi "hayata bir anlam vermekte, onu anlamlı kılmakta"dır. (Sartre 1960, 46) Yine Sartre'ın ifadeleriyle; "kendi kendini kuran" ve "yazgısı kendinde olan" (Sartre 1960, 47) insanın bir özelliği de, "değişmez surette bir arada yaşama karakterine sahip" (Magill 1992, 53) olmasıdır. Heidegger'e göre, "insan toplum içinde olsun, yalnız olsun yapısı itibariyle birlikte yaşayan bir varlık"tır. (Magill 1992, 53) Heidegger'in "birlikte yaşam" kavramıyla nitelediği bu özelliğe, Jaspers, "birlikte bulunma" der ve bunun, "insanlığın ayrılmaz bir özelliği" olduğunu düşünür. Egzistansiyalistlere göre, "bir kimse soyut bir fert olarak, insanlığını yaşayamaz. O, ancak başkaları vasıtasıyla ve başkalarında var olur; ve karşılıklı insanî bağlarla bir arada bulunma sayesinde existenz'inin hakikatına erer." (Magill 1992,76)

Bu sisteme göre, yaşamını başkalarından soyutlayamayan insanı, fırlatıldığı bu dünyada, kaderini kendisi çizme hürriyetine sahip olmasına rağmen, birtakım olumsuzluklar beklemektedir. Heidegger'in "varlığın günlükleşmesi" (Magill 1992, 53) ifadesiyle nitelediği, günlük yaşamın insanın ferdi hüviyetine ve hürriyetine galip gelmesi durumu, bu olumsuzlukların en mühimidir. Egzistansiyalistler, Dasein'in, günlük yaşamla anonimleştiğini düşünürler. Onlara göre, "günlük hayatın alışkanlıkları", "adetler", "basit mekanik davranışlar", "ortalama seviyeler", "sosyal sistemleştirme", "bürokrasi", "devletin resmî kayıtları" (Magill 1992, 106); Dasein'i "biricik bir ben olmaktan çok, rolünü bir başkasının alabileceği bir varlık" (Magill 1992, 106) haline dönüştürür.

Bu noktada, "varoluş özden önce geldiği için ne olduğundan sorumlu insan", (Sartre 1960, 39) kendisine sunulan hürriyeti ve seçme şansını iyi kullanmalı; anonimleşmemek için, ilgilerini dünyaya ve insanlığa yeni bir şekil vermeye yönelmelidir. Sartre'a göre bu yönelimde, insan önce kendinden sorumludur. Bu sorumluluk ilk etapta onun kendini kurmasıyla, kendini seçmesiyle sona erse de "kendinden sorumlu insan", aynı zamanda bütün insanlıktan da sorumludur. Bu nedenle hürriyet, atılacak adımlara dikkat edilerek kullanılmalıdır. Çünkü insan "olmak istediği kimseyi yaratırken" aslında, "herkesin nasıl olması gerektiğini de tasarlar." (Sartre 1960, 39) Yani insanın kendisini kurmak noktasında taşıdığı sorumluluk, tüm insanlığı kurmak eylemine ve zorunluluğuna dönüşür.

Turkish Studies

Ana hatları bu şekilde belirlenebilecek egzistansiyalist felsefe, insana, toplumu kurma yönünde yüklediği sorumluluk anlayışı ile Özdemir Asaf’ı da etkilemiştir. Şair, *Bir Kapı Önünde*’de yer alan “**Yanılgı**” şiirinde egzistansiyalist felsefenin “*birlikte bulunma*” ilkesini, “*ada*” fenomeniyle işler:

*Kendimizden bi r adadayız,
Dört- yanımız başkalarından.
Aynı önemli kapıdan giriyoruz,
O eski, o beyaz kapıdan. (Asaf 2002a, 31)*

“**Yanılgı**” şiirinin yukarıdaki bölümünde şair, dünyaya gelirken şanslı ve mutlu olduğumuzu, çünkü “*önemli bir kapıdan*” dünyaya girdiğimizi düşünür. Dünya, bu bölümde insanın kendi kendisine kurduğu, kendisini yaşadığı bir “*ada*”dır. Fakat bu “*ada*”, şiirin bir sonraki bölümünde “*başkalarından bir ada*”ya dönüşür:

*Başkalarından bir adadayız,
Dört-yanımız biz-gibi insandan.
Aynı önemsiz kapıdan çıkıyoruz,
O eski, o kırmızı kapıdan. (Asaf 2002a, 31)*

Bu dönüşüm, dört yanımızı saran ve hepsi bize ve birbirine benzeyen insanların adamızı işgali ile gerçekleşir. Adalarımız işgal edilince de yaşamımızın ve kişiliğimizin bir anlamı kalmaz ve “*önemli kapıdan*” girdiğimiz dünyayı, “*önemsiz kapıdan*” çıkarak terk ederiz. Birlikte yaşamın, insanı anonimleştirdiği düşüncesinin işlendiği bu şiirde, şair, egzistansiyalistlerden bir adım ileriye gider ve insanı değersiz ve önemsiz görür. Onun bu tavrı, Jaspers’in de insanı bir “*ada*”ya benzeten tavrı ile örtüşmektedir. İnsan, kendisine “*bir nizamın dikte edildiği*” bu dünyada, Jaspers’e göre bir “*adacık*” haline gelir: “*İnsan gözlerin idrak etmekten aciz kaldığı bir kaos denizinde bu düzensizlikten zahmet ve meşakkatle aparılan küçücük bir düzen adacığdır.*” (Bollnow 2004, 43)

Behçet Necatigil’in ifadesiyle, “*şiirimizin uç beyi*” (Berk, 2002, önsöz) İlhan Berk; ev, oda, dünya, ada gibi “*şey*”lerle insanın halleri arasında ilişki kurduğu “**Oda**” başlıklı şiirinde; “*İnsan bir adadır*” der. “*Bir ada. (Kendi halinde)/Bir içe çağrı./ Kapalılığa yalnızlığa övgü.*” (Berk 2002, 305) Şair, bu mısralardan sonra da “*Evde her şey birbiri için vardır*”, ifadesini kullanır ve bu ifadeyle bizi, egzistansiyalist felsefede, insanın diğer insanlardan da sorumlu olduğu ilkesine götürür. Ayrıca, Berk de insanı “*ada*”ya benzetirken, Asaf’ta olduğu gibi, insanların yine insanlar tarafından işgal edilen yaşam dairelerini işaret etmektedir. Latin atasözünde ifade edildiği gibi: “*İnsan insanın kurdudur*”; ya da Sartre’in ifade ettiği gibi: “*Bireysel edimler bütün insanlığı bağlar.*” (Sartre 1959, 4)

Türk Edebiyatı ve Egzistansiyalizm

Bilindiği gibi Türk Edebiyatı Tarihi çalışmalarında, *1950 Kuşağı* şeklinde bir adlandırma söz konusudur. Roman ve hikâyede; Demir Özlü, Ferit Edgü, Onat Kutlar, Bilge Karasu, Vüs’at O. Bener, Orhan Duru gibi yazarlarımızın temsil ettiği bu kuşağın, şiirde öne çıkan isimlerini ise İkinci Yeni şairleri oluşturur. Bu kuşak, kuşağın temsilcilerinin ifadeleriyle, dönemin siyasal ve kültürel ortamının ürünüdür. O dönemde Avrupa’yı, II. Dünya Savaşı’nın miras bıraktığı kötümser ruh, acı ve yıkım kavurmaktadır. Türkiye’de ise rejim değişikliği, toplumun beklediği özgürlüğü ve ekonomik rahatlığı sağlayamadığı için, yeni hayal kırıklıkları yaşanmaya başlamıştır. Çarpık kentleşme ve kaybolan manevî değerler, Amerikan kapitalizminin ülkede artan hızı, sanayileşme çabaları ve bu çabalara uyum problemi; hem insanımızı hem aydınımızı rahatsız etmeye başlar.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013*

Aydın, arayışlar içine girer ve her dönemde olduğu gibi; aydın ruhu arayışları için, yine edebiyatı çıkar yol olarak görür. Hilmi Yavuz, 1950 kuşağının bu tavrını şöyle dile getirmektedir: “1950-1960 yılları arasında düşünce özgürlüğünün zorbaca sınırlandırılmış olması bize edebiyat dışında bütün kapıları kapatmıştı.” (Yavuz 1967, 82)

Orhan Duru da benzer ifadelerle, dönem insanının gidişten duyduğu rahatsızlığın, ancak sanatçılarda dile geldiğini belirtmektedir: “Sanatçılar herşeyin öncüleridir Türkiye’de. Gidişin gidiş olmadığını söyleyenler çoktu o sıralarda, ama sanatçılar herkesden daha başka olarak söylüyordu gidişin gidiş olmadığını.” (Duru 1967, 26)

Demir Özlü de dönemin siyasal-toplumsal şartlarından şöyle bahseder: “1954 yıllarında toplumumuz düzensiz bir kapitalist büyüme sürecine girmişti. Demokratik özgürlükler de kökten yokedilmişti, özgürlük tek yanlı işliyordu. Bizi biçimlendiren toplumsal koşullar, bu büyüyen kapitalizmin, büyük şehirdeki yansımından başka bir şey değildir. Kişi, ne değin bilinçsel çaba gösterirse gösterebilir, ortamı aşan yanlarıyla da gene o ortamın ürünüdür; toplumsal koşulları bütünüyle aşmak elde değil. İnsan, ilişkilerinin bütünüdür, toplamıdır; bu ilişkiler de hemen hemen bütünüyle toplumsaldır. Biz bütün gençlik yıllarımızı kapsayan (on beş yaşından yirmi beş yaşına kadar) o insan-dışı kapitalist büyümenin biçimlendirdiği kişileriz; ama bu toplumsal oluşumun olumsuz yanında bulunuyoruz, onun anti-teziyiz.” (Özlü 1967, 66-67)

Özlü’ye göre de Türk aydını, bu şartları ancak yazı ile aşabileceğine inanır ve yazar: “Öyle bir ortamda, o oluş içinde insanı savunabilmek, insanın çürüyüşünü göstermek, adaletsizliğe ve insan-dışı olana bütünsel-insan gözönünde tutularak karşı çıkmak isteği, bunu yazı ile yapabilmek isteği bize -ister istemez içimizde yer tutan- bir nihilizm ve başkaldırma ahlâkı getirmiştir.” (Özlü 1967, 66-67)

1950’li yılların ikinci yarısından sonra Türk aydını ve edebiyatçısı, dünyaya açılmaya başlar. Klasiklerle başlayan çeviri faaliyetleri, çağdaş yazarlara ve akımlara ilgiyi körükler. Nesirde, köy temasını okumaktan sıkılan, şiirde ise Marksist terminolojiyi ve *Garip* etkisini üstünden atmak isteyen yeni nesil; bir işbirliği halinde teknikte ve algıda değişiklikler istemeye, değişiklikleri de felsefede aramaya başlar. Dönem, yerinde bir tabirle, Avrupa’da, “Sartre’in dönemidir”. Sartre’in, dünyanın yeniden inşası için sonsuz özgürlük tanıdığı insan, Türk aydınının da kendi varoluşunu tartmaya başlamasına neden olur. Svetlana Uturguari de Türk aydın ve edebiyatçısının egzistansiyalizme yönelimini, dönemin ruhsal atmosferine bağlar:

“Egzistansiyalizmin fikirsel etkisi, önemli ölçüde, Türkiye’nin, özellikle de 50’li ve 60’lı yıllardaki tarihsel durumuyla ve ruhsal atmosferiyle bağlıdır. 1960 Mayıs’ında gerçekleştirilen devlet darbesi beklenen sonuçları doğurmamıştır. Bu durum küçük burjuva aydınlar arasında derin bir düş kırıklığı yaratmıştır. Karmaşık ve dinamik bir yapı taşıyan toplumsal-politik yaşamı doğru değerlendirme yeteneği olmayan, kendi tavrını belirlemesini, tarihsel perspektiflerini yakalamasını beceremeyen ve sosyal ilerleme inancını yitiren küçük burjuva aydınlar ruhsal bir yıkım içinde kalmışlardır. Bu durum onların egzistansiyalist ve Freudcu fikirlere ilgi duymalarına yol açmıştır.” (Uturguari 1989, 19)

Ferit Edgü de 1950 kuşağının egzistansiyalizmle bağını şöyle yorumlar: “Varoluşçulukla ilk ilişkiyi kuran, bu akımda kendi sorunlarının birçok karşılığını bulan, varoluşçuluğun insana ve dünyaya bakışından yararlanan yazarlarımız 1950 kuşağının yazarları olmuştur. Böyle olması da doğaldır. Savaş sonrasında, Sartre ve çevresindeki aydınlarla yaygınlık kazanan varoluşçuluk 1950’lerde, Paris’te ‘sokağa düşmüştü’ artık.” (Edgü 1976, 10)

Edgü, “sokağa düşmek” deyimini açtığı yazısının devamında, bu yıllarda egzistansiyalizmin, Avrupa ve Türkiye’de giyimden davranışa kadar, her alanda hakim yaşam biçimi olmaya başladığını belirtir. Bu hakimiyet, Sartre başta olmak üzere, egzistansiyalist düşünür

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

ve yazarların önemli eserlerinin çevrilmesine, Sartre sloganlarının dilden dile; Sartre, Heidegger, Jaspers gibi öncülerin kitaplarının elden ele dolaşmasına kadar varır. Ahmet Oktay, bu yönelimi, önce, merak duygusuna bağlayarak “*bizim o zamanlar (1960) en çok söz konusu olan ve merak ettiğimiz, varoluşçuluk...*” (Cengiz 2004, 38) şeklindeki sözleriyle; ardından dönemin bilgi eksikliğine bağlayarak şöyle ifade eder: “*Hem yasalar hem de bilgi düzeyimizin eksikliği dolayısıyla, benim kuşağım o yıllarda Marksist terminolojiyi değil belirgin biçimde Varoluşçuluğun sözlüğünü kullanırdı: Seçme, özgürlük, atılmışlık, hiçlik vb. Sartre’in en sevdiğimiz sözü ‘Cehennem başkalarıdır’ sözüydü. Koşullar, iyimser olmamıza izin vermiyordu aslında. Kendimizi yorgun, yenilmiş, aldatılmış ve yalnız hissediyorduk.*” (Oktay 2003, 9)

Önay Sözer de Ahmet Oktay gibi, Sartre okumanın ve Sartre’dan konuşmanın dönem gençliği ve kendisi için “*kaçınılmaz bir lüks ve tutku*” olduğunu ifade eder. (Sözer 2005, 76)

Gerçekten de Sartre’ın; “*Cehennem Başkalarıdır*”, “*İnsan Özgürdür*”, “*Özgürlük Bunaltıdır*”, “*İnsan Kendi Kendini Yapar*” gibi sloganları; *seçme, özgürlük, hiçlik, sürgün, sıkıntı* gibi terimleri edebiyatta da yer bulmaya başlar. Nesirde varoluşçu temalar, kişisiz ve isimsiz kahramanlar, başkaldırma güdüsü; klasik hikâye ve romanı dışlayan bir tarzla işlenmeye başlar. Orhan Koçak bu anlayış farklılığını şöyle ifade eder:

“*Öznenin kırıldığı, ufalandığı ve kimliksizleşecek ölçüde genişlediği sezilir: Nesnenin, konunun buyruğuna girmiştir, duygudan çok duygunun dönüşümlerinin, düşünceden çok düşüncenin hareketlerinin. İzlenim ânı diyelim buna, sanat tarihini izleyerek. Gramatik özne de belirsizleşir, özel adlar önemsizleşir ya da büsbütün silinir (Aylak Adam’ı düşünün). Kişi adları da her an dağılıp gidebilecek bir ışık demetine benzemeye başlar. (İpek ve Bakır’ı düşünün, Bodur Minareder Öte’yi).*” (Koçak 1991, 141)

Doğal olarak, şiir de yukarıda açıklamaya çalıştığımız siyasal/kültürel değişimden nasibini alır. Yaşam ve anlamı, dönemde en çok Edip Cansever, Turgut Uyar, Ahmet Oktay gibi isimlerde sorgulanmaya başlanır ve bu sorgu eserlere de yansıtılır. Bunlardan, Edip Cansever’in *Ben Ruhî Bey Nasılım* ve *Umutsuzlar Parkı*; Ahmet Oktay’ın *Dr. Kaligari’nin Dönüşü*; Turgut Uyar’ın *Her Pazartesi* gibi eserleri ile egzistansiyalizm arasındaki ilgiler, eleştirmenler tarafından mercek altına alınmaya başlanır. Nitekim Ahmet Oktay, Edip Cansever’in bahsi geçen eserleriyle ilgili şunları söyler:

“*Varoluşçu Sözlük, merkezî kentlerin büyüyen, imar faaliyetlerine sahne olan, yaşama stilleri, imgesel düzeyleri, zevkleri, maddesel ve kültürel beklenti ufukları farklılaşan, giderek birbirinden kopan ve cemaat ruhunu yitiren, dolayısıyla bir iletişim kesilmesine uğrayan semtlerinde yaşayan ve küçük burjuvaziye mensup yazarları, şairleri ‘seçme’, ‘özgürlük’, ‘dünyaya atılmışlık’, ‘yalnızlık’ gibi sözcükleri gündeme getiren bu Sözlüğe yakınlık duydular. Cansever’in Umutsuzlar Parkı’nın ‘Amerikan Bilardosuyla Penguen’ adlı ikinci bölümü, bir tür kararsızlık ve tereddüt halini olduğu kadar iletişim kopması ve yalnızlık durumunu da imleyen şu dizelerle başlar:*

Çıkacaksınız çıkın, daha karar vermediniz mi?

Baktıkça bakıyorsunuz kendinize

Yetişir! Bu da hiç konuşmayan adam yapıyor sizi

Körükler, dev kapılar, balık solungaçları gibi

Emiyor sizi yalnızlık (Oktay 2004, 8)

Turkish Studies

Yücel Kayıran da “**Türk Şiirinde Varoluşçuluğun Veraseti**”ni tahlil ederken, Türk şairinin -biz buna Türk edebiyatçısı diyelim- egzistansiyalizme yönelişini, moda olarak görür: “*Türk şairleri yaygın olarak içinde buldukları tarihsel dönemde itibar gören ideolojiden etkilenirler, etkilenmek isterler, felsefeden değil; kendi popüleritelerinin aracı kulabilecekları ideolojiden.*” (Kayıran 2005, 88) diyen Kayıran, bu verasetin üç isimde yaşadığını belirtir: “*50’li yılların yazarları daha çok Sartre’den ve felsefeden çok yazınsal akım olarak varoluşçuluktan yani yazınsal yapıtlardan etki taşırlar. Bu dönemde varoluşçuluğun etkisinin bulunabileceği üç şairden söz edilebilir: Edip Cansever, Turgut Uyar ve Ahmet Oktay. Ama felsefi değil yazınsal etki.*” (Kayıran 2005, 88)

Kayıran daha sonra, Edip Cansever’i bu üçlünün arasından çekip çıkarır ve Cansever’in, diğer isimler yanında edebî kaldığını ifade eder: “*Cansever’in şiirlerindeki gerek anlatıcı-ben, gerekse şiir kişileri seçme, seçmeme, özgürlük, tutsaklık, atılmışlık, yalnızlık, bunaltı, varolamayıp, sıkıntı, aklın ve iradenin güçsüzlüğü, eylemsizlik terimlerinde betimlenen bir tinsel evrende herhangi bir tasarıdan yoksun olarak yer alırlar.*” (Kayıran 2005, 88)

Fakat Kayıran, yine de Edip Cansever’i varoluşçu bir şair olarak görmez. Onun varoluşçuluktan beslendiğini belirtir: “*Bununla birlikte, Cansever’in şiirini sadece varoluşçulukla tanımlamak, onun şiiri için eleştirel bir indirgeme olur; varoluşçuluğun, Cansever’in beslendiği yazınsal bir akım olduğu söylenebilir ancak.*” (Kayıran 2005, 88)

Cansever’in egzistansiyalizmle bir bağı olduğu; fakat bu bağın onu egzistansiyalist yapmadığı yolunda benzer görüşlerden biri de Yakup Altıyaprak’a aittir. “*Edip Cansever İkinci Yeni Şairleri arasında varlık, varoluş, hayatın anlamı gibi konular çevresinde en çok dolaşan şairdir*” diyen Altıyaprak, aşağıdaki sözlerinde hem Cansever’i egzistansiyalist saymaz hem de ondaki egzistansiyalist etkiyi popülaritenin sonucu görmeyerek, şairin hakkını teslim eder: “*Edip Cansever şiirindeki varoluşçuluk bağlantısının direkt bir egzistansiyalizm bağlantısı olmadığı açıktır. Çünkü Cansever şiirinde bu noktada bir iç tutarlılık yoktur. Bir yandan nihilizme düşerken diğer yandan adeta Sartre gibi aşkın öz anlayışından bahseder. Yine de şiirde karşımıza çıkan bu sorunun dönemin popüler havasının bir ürünü olduğunu söylemek haksızlık olur.*” (Altıyaprak 2005, 11)

Bu bağlamda Cansever’in de kendini varoluşçu saymaması önemlidir. Şair kendisiyle varoluşçuluğu, ancak, “*yanyana*” getirir: “*Öncelikle varoluşçuluğa yatkın değilim, benim dünya görüşüme ters düşer. Yalnız birey ve toplum karşısında aldığım tavır, bazı noktalarda varoluşçulukla yanyana getirir gibi olmuştur beni. Ben toplumun ya da bireyin yaşadığı koşullar içinde saptanmasını ve sergilenmesini yapmaya çalıştım. Elbette varoluşun bir sancısı var. Sözgelimi umutsuz değilim ama umutsuzluk gerçeğini de görmezlikten gelemeyiz.*” (Cansever 1982, 136)

Bahsi geçen üçlüden, Turgut Uyar ise hem şiirinde hem düz yazılarında egzistansiyalist bir tavır takınır ve bunaltıyı çağımıza uygun bir duygu olarak görür: “*Bunaltı, felsefenin vardığı sonuç... Varoluşçuluğun, yüzeyde bile yayılması yeni bir aşama sayılmalı dünyamızda. Bunaltı. Çağımıza çok uygun bir duygu. Belki bütün koşullar düşünülürse çağımıza en yakışan duygu.*” (Uyar 1963, 22) Nitekim şair şiirini de egzistansiyalist öğelerle; ölüm, kan, intihar, uzlaşmama, yabancılaşma gibi kavramlarla örür:

*Kan akıyor penceresi karanlık evlerden
Ölü kadınların üstüne tuğlaların üstüne
Denizse aydınlık ve incili mavili taşrada
Kana doğru ürkek en güzel yaban balıklar*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013*

Bu kandır akıttığımız sıkıntılı pazarlarda

Üst üste yergökyüzüne içki şişelerine (Uyar 2012, 189)

Ahmet Oktay da “*Ben dünyada-oluş’la ve insanla-oluş’la ilgiliyim*” derken Dr. Kaligari’nin *Dönüşü* bağlamında konuşur ve bu kitabıyla “*insanal iletişimsizliğe gönderme yaptığını böylece toplumsal bir yönelim içinde olduğunu*” söyler. (Oktay 2003, 11-12)

Görüldüğü gibi, adı egzistansiyalizmle anılan şairlerimiz de Türk şiirinde egzistansiyalist yönelimi tahlile çalışan eleştirmenlerimiz de bu akımı yadsımamakla birlikte, kaynak ve sonuçları noktasında farklı görüşler taşırlar. Benzer farklılıklar, egzistansiyalizmin edebî eserlerde işlenmeye başladığı yıllarda da söz konusudur. Bu yıllarda, özellikle dergilerde, egzistansiyalizm, tezleri ve antitezleriyle sıcak bir tartışma ortamı yaratır. A, *Değişim*, *Yeditepe*, *Pazar Pastası* gibi dergiler, bu tartışmalarla öne çıkan dergilerden bazılarıdır. Örneğin A dergisi, usta ellerden çıkmış birçok Kafka, Nietzsche, Eliot, Sartre, Kierkegaard, Heidegger çevirileri yayımlar. Derginin yazar kadrosu; Demir Özlü, Ferit Edgü, Onat Kutlar, Muzaffer Buyrukçu gibi isimlerden oluşur ve bu isimlerin egzistansiyalist ögelerle yüklü eserleri de derginin çeşitli sayılarında yayımlanır. Şair kadroyu ise Edip Cansever, Ece Ayhan, Ülkü Tamer, Kemal Özer gibi isimler temsil etmektedir.

Derginin on üçüncü sayısında, iki yeni kitap; Edip Cansever’in *Umutsuzlar Parkı* ile Demir Özlü’nün *Bunaltı*’sı değerlendirilir. Onat Kutlar hem *Bunaltı*’yı hem de *Umutsuzlar Parkı*’nı; “*iyi yolda bir davranış*”, “*yeni bir sıçrama*” olarak niteler. (Kutlar 1959, 8) Önay Sözer de *Umutsuzlar Parkı*’nı “*Edip Cansever’i belirli ve aydınlık bir kişiliğe ulaştırdığı*” (Sözer 1959, 8) için olumlu karşılar. Adnan Özyalçınar de *Bunaltı*’yı “*iyi bir kitap*” olarak niteler. (Özyalçınar 1959, 8) Değerlendirmeler on dördüncü sayıda da devam eder. Ferit Öngören bu sayıda, *Umutsuzlar Parkı*’nda “*felsefi bir eğilim*” görüldüğünü söyler. (Öngören 1959, 2)

Fethi Naci, Pazar Postası’nda bunaltının toplumla ilişki kuramamaktan, toplumsal oluşuma katılamamaktan kaynaklandığını yazar. Demir Özlü A’nın sayfalarında “**Bunalan Genç Adamlar**” başlığıyla Fethi Naci’ye cevap verir ve onun bunaltıyı ithal malı buluşuna eleştiri getirir. “*Bugün kişinin sözünü çok ediyor genç yazarlar. Çünkü kişi anlayışını değiştirmek istiyorlar. Kişinin salt bir birey olmadığını, bir kişilik de kazanabileceğini, buna hakkı olduğunu, özgür seçimler yapabilecek duruma getirilmesi gerektiğini göstermek istiyorlar da ondan.*” (Özlü 1959, 7)

İlhan Berk de bu tartışmalara *Değişim* dergisinde taraf olur. Şair, “**Ey Freud, Ey Kierkegaard, Ey Yanlızlık**” başlıklı yazısında sıkıntının sadece Batı’nın değil, bizim de gerçeğimiz olduğunu söylerken; “*sizin sıkıntınız aktarmadır*” diyen Adnan Benk ve Suut Kemal Yetkin’e karşı çıkar: “*Yalnızlığın, sıkıntının, bunalımın, vatanı var mıdır? Hangi çağda, yerin, ayaklarımızın altından kaydığını duyar olduk bugüne kadar? Türkiye’de bunalan, sıkılan ozanlar, hikâyeciler, ressamlar varsa, bunların sıkıntıları gerçeğe aykırı mıdır? Sıkıntı, bunalım, bizim de bir gerçeğimiz değil midir?*” (Berk 1961, 2)

Memet Fuat da A dergisinin on yedinci sayısında “**Düşünceye Saygı**” bir başlıklı yazı yazar ve yazısında, genç neslin, bilgili sanatçı olmak isterken, kendilerine getirilen eleştirilere tahammülsüzlüklerini çelişki olarak niteler. (Fuat 1959, 7)

Peyami Safa, varoluşçuluğu edebî bir akım olarak gördüğü için, dönem edebiyatçılarına yönelik farklı bir ses olur. Ona göre, varoluşçu olarak ünlenen yazarlar, edebiyatla felsefeyi birleştirebilmişlerdir. (Safa 1959, 4) Aclan Sayılğan ise varoluşçuluğu devrin modası olarak görür ve eleştirir. (Sayılğan 1963:21-27) Benzer eleştirileri Ferit Edgü yıllar sonra şöyle yorumlar: “*Varoluşçuluğun bizim üstümüzdeki etkisini bir özentî olarak görenler, ilginç nedenlerini, uzantılarını görmezlikten geldiler. Ya da göremediler.*” (Edgü 1976, 10)

Turkish Studies

Bütün bu tartışmalar sürerken egzistansiyalizm, yalnız şairin, yalnızlığını ifade için araç olarak kullanılmaya devam eder. Kimi zaman da egzistansiyalizm, öncülerinin adları çeşitli vesilelerle anılarak işlenir. Örneğin Gülten Akın, “**Leke**”ye “*Çağın en karmaşık yerinde durduk*” dizesiyle başlar ve Camus’ü anar:

*utanılacak bir şeymiş, öyle diyor Camus
tek başına mutlu olmak
sesler ve öteki sesler, nerde dünyanın sesleri
leke dokuya işledi
susarak susarak (Akın 2004, 17)*

Ahmet Oktay da “**Geç Saat**”te Kierkegaard’ı anar: “*Şuydu altını çizdiğim cümle:/Kierkegaard’tan,/Üzüntüm, kâl’amdır benim*” (Oktay 2007, 393)

İlhan Berk de *Şeyler Kitabı*’nda, *Yuvarlak*’ı konu edinirken; “*Bir yazgı böyle bir şeydir de. Değil mi ki kendi seçmiştir, değil mi ki bu dünyadan bir şey beklemiyordur*” ifadelerinde kendi kaderini kendi yazan insana gönderme yapar. Şair, *Yuvarlak*’ı, Jaspers’i anarak şöyle tanımlar: “*Atlas gibi de zor okunur. Hem Jaspers gibi söylersek: Her varlık, kendini yuvarlak gibi görür. Yuvarlak doğası gereği dışsal değil, içseldir.*” (Berk 2002, 74)

Bir diğer tavır da egzistansiyalist felsefenin, sloganlarıyla anılmasıdır. Örneğin Edip Cansever “**Ruhi Bey**” başlığında “*İnsan yaşıyorken özgürdür*” der. (Cansever 2002, 69) İlhan Berk de “*sümüklüböcek*”ten bahsederken “*varlık eytişimseldir*” ifadesi ile varlığın ve varoluşun tartışılabilir olması gerektiğine gönderme yapar. (Berk 2002, 90)

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi, egzistansiyalizm, Türk aydın ve edebiyatçısının bir dönem üzerinde kafa yorduğu; kimilerince kabul gördüğü ve işlendiği, kimilerince ise yadsındığı bir felsefi sistemdir. Fakat bu felsefi sistemi savunan ve eserlerine yansıtan sanatçılar bile, egzistansiyalizmin Türk edebiyatındaki etkisini, sınırlı ve satıhta bulurlar. Örneğin Demir Özlü, varoluşçuluğun Türk edebiyatına getirdiklerini şöyle sıralar: “*Varoluşçuluktan, gerçeküstücülükten etkilenen yazın Türkiye’deki edebiyata daha geniş bir özgürlük getirdi: tema özgürlüğü, üslûb yaratma özgürlüğü, entellektüel düşünme özgürlüğü.... vb.*”

Fakat yazarın bütün bu kazanımların devamlılık arz etmediği yolundaki görüşü, söz konusu sınırlılığını işaret eder: “*Ama bu oluşum eklenerek (articulation) devam ediyor mu? Bunu tam bilmiyorum.*” (Özlü 2005, 64)

Ferit Edgü de “*Varoluşçu düşünceye olan eğilimimiz, hiçbirimizi varoluşçu bir yazar yapmadı*” derken bir özeleştiriyi yapar. Çünkü yazar bu sözlerinin öncesinde anlaşılmasından, görmezlikten gelinmekten şikayet etmiştir. (Edgü 1976, 11)

Afşar Timuçin de “*Bizde varoluşçuluk pek etkili olmadı. Ancak onunla ilgilenildi*” (Timuçin 1976, 8) der ve bu ilginin sınırlılığını, bizim toplumumuzla Avrupa toplumu arasındaki “*yapı ayrılığı*”na bağlar. *Yapı ayrılığı* terimi ise bizi, yaşayıştan kültüre geniş bir yelpazeye taşır.

Özdemir Asaf Şiirinde Egzistansiyalist Öğeler ve “Kendi”lik Kavramı

Özdemir Asaf, egzistansiyalizmi bir yaşam biçimi olarak benimsememle birlikte, bu felsefenin ana ilkelerini şiirinde arka plan edinmiştir. Hatta şairin bir şiirinin ismi de “**Perde Başkalarıdır**” şeklindedir. Bu başlık bile, Asaf’ı 1950 Kuşağı’nda egzistansiyalist eğilim araştırmalarına konu yapmaya yetecekken, yukarıda özetlemeye çalıştığımız edebî ortam ve tartışmalarda, şairin adının geçmemesi, gerçekten de egzistansiyalizmin moda düzeyinde kalışının bir sonucu olsa gerektir. Bunda, zamanın faniliğinin ve edebiyat tarihi çalışmalarımızın -genellikle-

aynı isim ve gruplar etrafında dönmesinin de etkili olduğunu unutmamak gereklidir. Ayrıca şairin, çağındaki eleştiri ortamıyla ilgili olarak, “Benim bir bilmemezliğim oldu, yaşadığım çağda bir sanatçı olurken./Eşgil çağımızdaki çevrenin ve eleştiricilerin birden bire ötelere geçip ulaştım” (Asaf 2011, 345) şeklindeki sözleri, onun, hem döneminde hem sonrasında yeterince anlaşılmadığını göstermektedir.

Özdemir Asaf’ın, ilk şiir kitabının ikinci şiiri “Biz”, kuşlarla insanlar arasındaki bir mukayeseye dayanır: “Kuşlar uçmak için doğmuş;/Kemiklerinin boş olmasından anlarız./Açık ve bilinen bir yönü yok insanların./Onu biz yaratıyoruz.” (Asaf 2010, 16)

Kuşların uçmak için doğduğunu söyleyen şair, bu şiirde, *peki insan ne için doğmuştur*, sorusunu sormaz da, her okurun bunu kendine sorması ve cevaplaması için zemin hazırlar. Zaten o, şiirini, insanların kapalı yönlerine merakı üzerine geliştirir.

Edip Cansever de Asaf gibi, insanın kapalılığını, dış dünyadan bir imge ile ifade eder; o imge, “*park*”tır: “Biliyorsunuz parkların/Sizi çağıran tarafları/İnsanın gizli, karanlık köşeleriyle oranlı.” (Cansever 2003, 51) İki şairin, insanın bilinmeyen yönlerine ilgisi, yıllar sonra İsmet Özel’de şöyle yankı bulur: “Yaşadığı müddetçe insan muammadır.” İsmet Özel bu sözü açarken, insanın edimleriyle kendini kurması işlevini dile getirir ve “yaşayan insan”ı tarif eder. “... bir insanın yaşayan insan nitelemesine uğraması onun nefes alıp vermesi, canlı varlıklara özgü işlevleri yerine getirmesi sebebiyle değildir. Herkim ki bizzat kendi hayatının mânâsını değişime uğratmaya müsait veriler üretmekten geri durmaz; işte biz ona yaşayan insan deriz.” (Özel 2006a, 42) Aslında İsmet Özel’in bu tanımı, hem egzistansiyalist felsefenin hem de Özdemir Asaf’ın aradığı insanın özelliklerini de içeren iyi bir özetir.

Egzistansiyalist düşünürlerden Jaspers, “ben ancak diğeriyle kurduğum iletişimle varım” (Bollnow 2004, 49) der ve bu iletişimin yani kitlenin, varoluşu zedelediğini ifade eder. Çünkü düşünürü göre, kitle ile birlikte yaşamak; herkes gibi olmayı, herkesle aynı şeyleri duymayı ve düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Bu noktada; “kişinin kendi özgünlüğüne ulaşabilmesi için, birilerinin cemaatinden kopması ve kendi içinde yatan imkânlarla rücu etmesi gerekmektedir.” (Bollnow 2004, 53) Burada Jaspers’in “kendi içinde yatan imkân” ifadesiyle işaret ettiği kavram, “insanın olağanın içinde kendini sorgulaması gerekliliği”, “kendi olmak” zorunluluğudur. Jaspers’e göre tam da bu noktada *ben*, “kitle”den ayrılır; ayrımı sağlayan çizgi, “özgünlük ile sıradanlığı birbirinden ayıran çizgi”dir. (Bollnow 2004, 53) İşte İsmet Özel’in “yaşayan insan”ı, bu çizgide hayatını sürdürür. Sartre da “insanın dünyada var olmasına ilişkin iki temel davranışa dikkat çeker: sorgulayan insan ve yadsıyan insan.” (Öztoğat 2005 72) Sartre insanın “kendi olmak” için sorular sormasıyla, koşullarını aşacağına ve insan olmaya doğru yol alacağına inanır.

Özdemir Asaf’ın “Kendisini Unutmuş” başlıklı şiirindeki kahraman, ne Özel’in ne Jaspers’in ne de Sartre’in özlediği türden bir kahramandır; çünkü o, kendisini unutmuştur. “Sevilmemiş yinlerin”, “öpülmemiş dudakların” düzenlediği bir baloya gidince de doğal olarak; “öptüğünü anlamaz” ve “bakışları kaybolur”; “kendisini kurtaracak bir el” de bulamaz. Bağırır “kan gibi akar sesi”; fakat bu sesi Cemal Süreya’dan başkası duymaz. Cemal Süreya, bu şiirde yer alan “Bağırdı, kan gibi aktı sesi” mısraından nasıl etkilendiğini şu sözlerle anlatır: “Özdemir Asaf’ın bu dizesini çok sevmiştim. O sıralar Haydarpaşa Lisesi’ndeydim.... Aylarca oyalandım onunla. Daha sonra 1950’de, Siyasal’a götürdüm. Yeni arkadaşlara sevdirmeye çalıştım. Bir o düzeyi, bir de yine özdemir Asaf’ın ‘Kaynak’ta yayımladığı ‘Eskimo Şiiri’ çevirilerini.” (Süreya 1996, 16)

Kan gibi akan sesi “dışının duvarından” çıkamayan bu kahraman, kendisine bütün kapıların anahtarı verildiği halde, kendi kapısını bile açamaz. Hayatı değerli kılma adına, önüne

konulan imkânları cömertçe harcayan her insan gibi, o da kendi varlık nedeni ve sonuçları üzerinde düşünemez ve sonunda ölür:

*Elinde bütün kapıların anahtarı,
Ve unutulmuş bir duvarda, kendi kapısı..
Varamadı.
Ora öyle karanlıktı ki.
Öldüğünü anlamadı. (Asaf 2010,17)*

Kendisini unutan ve “doymamış arzularla dolu yelkenleriyle”, “yaşayarmış gibi yapan” bu kahraman, şairin nazarında “boyuna ölmek”tedir. Şair, “**Yoğun**” başlıklı şiirinde bu kahramanı; “*şu siz, şu sen, şu o, şu kim*” zamirleriyle ifade eder. Şaire göre bunlar, kaçarak/kaçak yaşadıkları için yerlere ve durumlara göre kimlik ve renk değiştirirler; dolayısıyla yaşam karşısında bir duruşları yoktur. Kişinin kendi olmasını ve yaşam karşısında net bir tavır takınmasını isteyen Asaf ise bunların karşısında, “*ev, ampül, bardak*” bile olabileceğini; ama “*neyse öyle kalarak*” yaşamaya devam edeceğini belirtir. Çünkü o kendi yaşamının, etken öznesidir ve duruş sahibidir:

*Evler, ampüller, bardaklar olacağım,
Oluşmak için neysem öyle kalarak
Sen boyuna yanımda değişeceksin,
Boyuna öleceksin, ben bakacağım. (Asaf 2001, 31)*

Özdemir Asaf, Sartre’ın “**Gizli Oturum**” isimli piyesinin “*Cehennem Başkalarıdır*” sloganını, kendine göre yorumlar ve bir şiirine “**Perde Başkalarıdır**” başlığını koyar. Sartre, “*dünyada başkalarıyla ilişki kurma zorunluluğumuzun, kendimizden çok onları önemsememiz şeklinde gelişmesine karşıdır*” şeklinde özetlenebilecek bu sloganı kendi ifadeleriyle şöyle açar: “*Eğer ötekiyle olan ilişkilerimiz kısıtlayıcı, kusurluysa, o zaman öteki cehennem olabilir. Niçin, çünkü kendimizle ilgili en önemli olan şey, kendimizi tanımamızdır. Kendimle ilgili ne söylersem söyleyeyim, hep ötekinin yargısı işe karışır, ne hissedersen edeyim, ötekinin yargısı vardır. Eğer ilişkilerim kötüyse tümünden ötekinin egemenliği altında kalırım ve o zaman gerçekten cehennemdeyimdir. Dünyada cehennemi yaşayan birçok insan var, çünkü fazlasıyla başkalarına bağımlılar. Başkalarıyla ilişkilerimiz olmaması gerektiği anlamına gelmez bu. Sadece başkalarının bizim için ne denli önemli olduğunu gösterir.*” (Öztoğat 2005, 72)

Özdemir Asaf da şiirinin girişinde; “*Bir yerde önce/Düşünürken biz/Yaşarken sen-ben/Sevdiğini sanarken/Biz*” ifadeleriyle, önce *ben* için değil; *sen, biz* için yaşadığımızı işaret eder. Bize değil de başkasına ait bu yaşamları, onların gözüne sokmak yerine, perdeler çekerek saklı kılmak ise Asaf’ta çelişiklere neden olmaktadır:

*Başkaları bizi görmesin deye
Sonsuz bir perde
Düşünürdük
Kimse bizi görmesin deye. (Asaf 2011, 25)*

Bu perde, şairin “**Oranda**” başlıklı şiirinde duvara dönüşür ve “*içimde örülen duvarlar*” (Asaf 2002c, 41) ifadesiyle netleşir. Fiziksel yaşamını perdelerle gizleyen; duygusal yaşamını da duvarlarla engelleyen bu insanın temel sorunu, “*kendine alışıktır*” “*kendiyle barışıktır*” olmamasıdır. Sartre, insanın dünyaya geldiği anda herhangi bir kişisel değere sahip olmadığı için, önce başkaları

tarafından yapıldığını; fakat sonra kendi kendisini yapmaya başladığını, daha doğrusu başlaması gerektiğini düşünür. (Sartre 1976, 3) İnsanın, kendisini içinde bulduğu toplumsal şart ve koşullara karşı takınacağı tavır, bunların kendisini esir almasına izin vermemek olmalıdır. Kişi, toplum karşısında neliğini ve nasıllığını sorgulamaya başlamalı; *kendi olmak* için, kendi koşullarını aşmaya çalışarak, insan olmaya doğru yol almalıdır. Sartre, bu kişinin iki temel davranışını da “*sorgulamak*” ve “*yadsımak*” şeklinde belirler. (Öztokat 2005, 72) Özdemir Asaf da kişinin önce kabullenilmiş karşı çıkması, sonra da sorgularıyla kendini bulması gerekliliğinin peşine düşer. Öncelikle o, kişiyi saran sosyal-toplumsal şartların onu “*tedirgin*” ve “*suskun*” bir insana dönüştürdüğünü ifade eder:

*Yer altından dinleniyoruz
Tedirginliğimiz ondan
Seslerimizi dinleyolar,
Ölülerin katında biriktiriyorlar;
Suskunluğumuz ondan.*

Şaire göre bu suskunluk ve tedirginlik de kişiyi “*canından bezdirmekte*”; onu “*kırgın*” ve “*hırçın*” yapmaktadır.

Kişi kendini aşamadığı için, toplumu da aşamamakta; toplum, neredeyse yaşamlarımızı ve doğumlarımızı bile plânlama noktasına gelmektedir.

*Bugün son sevişmelerimizi gözetliyorlar,
Her neyse..
Yarın düzenleyecekler aşklarımızı,
Ner’deyse.
Huysuzluğumuz ondan.
Perdeleri kapatmalı mı?
Perdeyse.
Yaşamlarımızın, doğumlarımızın
Tadı kaçmadan..
Gökteyse, yerdeyse
Bir şeyse. (Asaf 2010, 379)*

Şair, içinde yaşadığı “*yalanlı, alçak, kara çağ*”ın (Asaf 2001, 55) kişiyi, “*ezdiğini*”, “*ittiğini*” düşünür ve bundan toplumu sorumlu tutar. O, toplumun gelenek haline getirdiği “*istemededen vermeme*” ve “*verince almama*” hastalıklarını “**Gidenek**” şiirinde eleştirdikten sonra, toplumun kişiyi kendi ölçülerine uymak için zorladığını belirtir: “*Sonra ölçüler arayoruz,/ölçüler, insancasına.*” (Asaf 2002a, 33)

Oysa o, kişilerin bu ölçüleri kabul etmesi yerine, kendine ölçüler yaratmasını ve bu ölçüleri topluma kabul ettirmesini yeğlemektedir. İsmet Özel de bu başkalarının ölçüleriyle yaşayan insanı, aşağıdaki sözlerinde ustalıkla tarif etmektedir: “*İnsanların çoğunluğu kendilerine sunulmuş anlama kalıplarını ve toplum tarafından geçerli sayılmış eyleyiş biçimlerini eleştirmeksizin benimserler. Bu kalıp ve biçimleri eleştirmeye güçlerinin yetmeyeceğini düşünürler. Böyle insanlar bilinçli bir*

Turkish Studies

savaş yürütmezler, kendilerine özgü yolu aramazlar. Savaşın gereğini yerine getirirler ve üzerinde buldukları yoldan giderler. Sorgusuz, sualsiz.” (Özel 2006b, 10)

Turgut Uyar “**Tel Cambazının Tel Üstündeki Durumunu Anlatır Şiirdir**” başlığında, önce, “*Sizin alınız al inandım/Morunuz mor inandım/Tanrınız büyük âmenna/Şiiriniz adamaklıllı şiir/Dumanı da caba*” ifadeleriyle; sorgusuz, sualsiz karşısına çıkanı kabullenen bir kahramanın ağzıyla konuşur.

Şiirin sonuna doğru karşılaştığımız ifadeler ise durumun hiç de böyle olmadığını, bu kişinin, ancak, kabullenmiş gibi görünerek, topluma karşı çıkabildiğini gösterir. Onun kendi dünyasında, kendiyile kurduğu bir dengesi vardır; tek isteği de toplumun bu dengeyi bozmamasıdır:

Hepinize iyi niyetle gülümsüyorum

Hiçbirinizle dögüşmem

Siz ne dersiniz deyiniz

Benim bir gizli bildiğim var

Sizin alınız al inandım

Sizin morunuz mor inandım

Ben tam dünyaya göre

Ben tam kendime göre

Ama sizin adınız ne

Benim dengemi bozmayınız (Uyar 2012, 119)

Şair, “*sizin adınız ne*” ifadesiyle biraz da ironik yaklaştığı toplumu, kendisinden fazla önemsememektedir.

Özdemir Asaf, “*Hiç kimse kendinin sahibi değil/Hepsi bir başkasının sahibi*” ifadelerini, “**Değil**” şiirinde açar. Şair, “*Aralarından geçiyorum./Hiç kimse el-ele değil./Herkes kendine dönmüş deyorum*” ifadelerinde, *el-ele değillerse bile, kendileriyle ilgililer hiç olmazsa*, şeklinde özetlenebilecek bir iyi niyet taşır. Fakat ardından gelen ifadeler, bu iyi niyeti geçersiz kılar. Çünkü, bu “*hiç kimse*”ler kendilerine dönmüşler, fakat kendileriyle bile barışık değildirler: “*Bir kaçının içine bakıyorum.../Hiç kimse kendisiyle barışık değil.* Şair, bu çelişkiyi yok etmek adına, “*herkese kendini anlatma*” kararı alır; fakat şaşkınlık içinde kalır. Çünkü; “*Hiç kimse ilkin kendisine alışık değil.*” dir. (Asaf 2001, 35)

Aynı şaşkınlık, Edip Cansever’in bir “**Çoğullama**”sına da konu olur. Fakat Cansever bu şaşkınlığı, biraz da karamsarlık düzeyinde yaşar ve Asaf gibi sorgulamayı değil, kabullenmeyi seçer: “*Biz bu kendimizi boşuna soruyoruz kendimize*”

Şair de Asaf gibi aslında *dolu* olduğumuzu; fakat bizi *dolu* kılan imkânlarımızı tanıyamadığımızı düşünür. Bu nedenle de yaşamlarımızı öldürdüğümüz, ya da yaşarken öldüğümüzü ifade eder: “*Biz ne garip şeyleriz ki; doluyuz, bazıyız, avuntuluyuz /Ve bizim en güzel öldüğümüzdür bu: yaşamak/Ben biliyorum, yalan mı siz de biliyorsunuz.* (Cansever 2003, 78)

Nitekim Özdemir Asaf’ın “**Değil**”indeki “*hiçkimse*”ler, Edip Cansever’de “*Ruhi Bey*”in şahsında birleşirler. Kendine alışık ve kendiyile barışık olmayan bu “*hiçkimse*”ler, “*Soluksuz sessiz/Gölgesiz devinimsiz/Bir Ruhi Bey olarak Ruhi Beysiz*” dirler (Cansever 2002, 48)

Özdemir Asaf, Sartre’in *sorgulamak* ve *yadsımak* ilkelerinden hareketle, “**Düşüğü**” şiirinde okurunu düşünmeye zorlar: “*Hepsinin gelmesini bekleme/Bir kişi gelmeyecek*” ifadeleriyle

Turkish Studies

başlayan şiirde şair, önce beklenen o bir kişinin gelmeyeceğini ilan eder. Ardından da o kişinin gelmeme gerekçesini açıklar: “*Sen alışmayasın diye, /Korkmayasın diye,/Düşünesin diye*”

O bir kişi, gelmeyerek, gelmesini bekleyen insanı, düşünmek zorunda bırakmıştır. Düşünmek de ona cesaret aşılacaktır. Bu cesaretle de o, “*kendine yetecek*” ve “*herkesin kaçacağı yerlerden*” kaçmayacaktır. O “*bir kişi*”nin gelmemesi, bekleyeni “*var*” kılacaktır, “*bir*” yapacaktır:

Sen var olasın diye,

Bir kişi gelmeyecek,

Sen, bir olasın diye. (Asaf 2010, 23)

Özdemir Asaf’ta, kişinin varlığı ve birliği -dolayısıyla *biricik*’liği-egzistansiyalist felsefede olduğu gibi, kişinin özgün olma yolunda atacağı adımlara bağlıdır. Bu adımları atmak ya da atmamak kişinin kendi tasarrufunda olduğu gibi, atarken yardım alıp almamak da yine bu tasarrufun sonucudur. Tek gerçek, şahsiyetin kimseye tutunmadan atılan adımlarla gelişeceğidir.

Ahmet Oktay da Özdemir Asaf’ın insanda görmek istediği tam ve birliği, Hacer’in ağzından dillendirir: “*Çünkü herkesin bir adı olmalı*” diyen Hacer “*ad*”ın insanı “*duymaya*” ve “*görmeye*” götüreceğini düşünür. (Oktay 1995, 112)

Kimlik ve kişilik sahibi olmanın insanı yücelteceğine inanan Hacer’in bu düşüncesi, Edip Cansever’de bir “*asker*”i; “*Ben bu kadar değilim*” haykırışına götürür. Asker, kimliksizlikten sıkılmış olsa gerektir ki; “*Yüzümü istiyorum bir süvari alayından*” (Cansever 2003, 90) ifadesinde, toplumun kendisini bir *hiç*’e dönüştürmesine kızgınlık duymaktadır.

Özdemir Asaf, “**Yalın**sız” başlıklı şiirine de başlığa uygun biçimde, *yalın* olmayan insanı konu edinir. Bu insanın önüne, ardına “*sayınlar*”dan duvar yaptığını söyler. “*Sayınlar*” ifadesi bizi yine, “*başkaları*”na götürür: “*Sen birisin,/Önünde sayından bir duvar,/Ardında sayınlar*”. Bu kişinin, bütün “*kendisiz*” olanlar gibi, vardığı son, “*arada*” kalmaktır. (Asaf 2002a, 25) İlhan Berk de arada kalan insanı “*şey*” sözcüğüne indirger ve onlara bir de kitap yazar. Şair, “*Beni kendimden başka bir şey yapmaya çalışan bu dünyada*” ifadesiyle “*Ağaç*”ın dilinden konuşur ve onun yerini sorgulamasını, insana yönelik bir ders olarak işler. Ağaç bile, “*Elimde değil, yerimi yadırgıyorum*” (Berk 2002, 94) diyebiliyorken, insanın sınırlarıyla yetinmesi, aslında sınırlarının bile olmaması ilginçtir. Berk, “*Bir yersiz yurtsuz/Varken, olmayan*” (Berk 2002, 99) “*Çöp*”ten bahsederken, onu işe yaramadığı, oraya buraya atıldığı için değersiz görür. Halbuki “*Tokgözlü bir serçe*”, bu dünyada bilge tavrıyla, kendi kaderini çizmiş, var olmayı başarmıştır: “*...Tokgözlü./Tokgözlü çünkü bu dünyada serçe olmak istemiştir: olmuştur/Bir Bilge. (Kuşlarla bilgeler birbirine benzerler)*” (Berk 2002, 109)

Özdemir Asaf da “*Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*”ni yaşayan insanları özler; şiirinde bu insanları resmeder. Hatta onlara, bir tiyatro sahnesinde roller de dağıtır. Oyunun adı, “**Başka-Kendilerimiz ile Kendi Başkalarımız Ve Kendi-Başkalarımız İle Başka-Kendilerimiz Arasından**”dır. Oyunda “*kendisine anlamak fiili verilen*” kahraman, bu fiilin ağırlığı altında ezilmekte, anladığı sırları çözemediği ve pratiğe dökemediği için, gelgitler yaşamaktadır. “*Anlamak*” fiili ona, dünyanın “*neden-niçin-nasıl*”ını merak ettiği için verilmiştir:

Bir çağ bitecek, biri başlayacak.

Neden-, niçin-, nasıl'a yönelecek -ya yönelmeseydi-

Turkish Studies

Anlamak fiili -ister istemez- birden adama verilecek

Adamın durumu belirecek, hızı gelişecek

Dünyanın ve kendinin *ne*'liğinin peşine düşen bu adam, egzistansiyalist felsefenin "boğuntu" yaşayan insanıdır. Egzistansiyalizm, "kendini nasıl yaparsa öyle olur" dediği insanın, kendi eliyle yazgısını yazarken, çeşitli seçimler yaptığını, bu seçimlerden de yine kendisinin sorumlu olduğunu düşünür. "Ama insan kendini seçerken bütün insanları da seçer. Kendini seçmesi bütün öbür insanları da seçmesi demektir aynı zamanda." (Sartre 1959, 4) Seçimleri, insanı edime zorlamaktadır. Çünkü edimler yaşamın toplamıdır. Fakat seçimlerinden sadece kendisi sorumlu kişinin bu durumu, edimlerinde değişir. "Bireysel edimler bütün insanlığı bağlar." (Sartre 1959, 4) Çünkü yaşam, bireyler arasındaki edimlerle ilerler. Edimlerinden tüm insanlığın da etkilendiğini bilen şahıs, hem kendisine hem de tüm insanlığa karşı kuvvetli bir sorumluluk hissetmeye başlar. "Bağlanan ve yalnızca olmak istediği kimseyi değil, bir yasa koyucu olarak bütün insanlığı seçen kişi, o derin ve bütüncül sorumluluk duygusundan kurtulamaz." (Sartre 1959, 4) İşte bu yakıcı sorumluluk duygusu da kişiyi bir iç daralmasına, bir boğuntu'ya götürür.

Asaf'ın isimini andığımız oyununda/şiirinde *anlama*'ya yönelen kahraman, *boğuntu* yaşamaya başlar. Çünkü önemli bir sorumluluk yüklenmiştir. Bu nedenle "ayarı bozulur," gördüklerini anlamlandıramaz; ne önemli ne önemsiz; kim önemli kim önemsiz, çelişkisi yaşamaya başlar:

Ayarı insanca bozulacak.

Neleri anlamalı, neleri değil, ayıramayacak.

Başka -kendilerini görünce şaşırarak.

Kendi -başkalarını onlarla karıştıracak.

Önüden boyuna başkaları geçecek.

Önüden boyuna kendisi geçecek,

Bu çelişki, Heidegger'in ifadesiyle, bu "boğuntu", yine Heidegger'in fikirlerine paralel biçimde, kahramanı "korkunç bir şey duyma"ya götürmüştür. "Tutunacak hiçbir şeyi olmadığı" (Heidegger 1959, 1) için, o da ölümü seçmiştir. Aslında onun yaşadığı bir bilinçlenmedir. Çünkü egzistansiyalistlere göre, "otomatiğe bağlanmış yaşamının orta yerinde bıkkınlıkla" tanışan bu insan, bir bilinçlenme sürecine girer (oyundaki kahramanımızda olduğu gibi) "Bu uyanış iki sonuç izleyebilir; ya 'intihar' ya da 'iyileşme' (Öztoğat 2005, 75) İşte bir bilinçlenme sürecine giren oyun kahramanımız, iyileşme yerine intiharı seçer. Bunu iyileşme gücü olmadığı, başkalarıyla savaşmaya takati kalmadığı için yapmıştır. Boğuntunun, ya varlığa ya da yokluğa taşıyacağı kahraman, ölümden yok olmayı seçmiştir:

Adam ateş edecek.

Bütün fiiler ona geri verilecek..

Adam birini vuracak..

Adam kendini vuracak..

Adam beni vuracak. Bilecek..

Ler, sizin

Perde bu arada inecek.

Turkish Studies

Kahramanın ölümü seçmesi bütün seyirciyi şaşırtmıştır. Çünkü kendisinin yapamadığını başkasında arayan seyirci, onun varlık sırlarını çözmeye yönelmesini beklemektedir. O ise hayatın sıradanlaştırdığı tüm insanlar içinde, kendini kuşatan ve tüketen, kendiliğini yok eden şartları ve durumları görmüş; bunlarla savaşıma gücü bulamadığı için de ölümü seçmiştir. Seyirci de şaşkın biçimde sahnedeki ölüyü seyrederken, kendini tanıma sürecine girecektir. Aslında o ölümüyle de ders vermiş, *yaşayamıyorsanız ölüün*, demiştir.

Kim baktıysa görecek

Yerde kendini görecek

Hepsi başkayı umduğunda şaşırarak

Dışlarında binlerce A çıkacak

A'lar çelik teller gibi dolaşacak

İçlerine birer nefes Hi dolacak

Yerde yatanda herkes kendini tanıyacak.

Bu süreç, zordur; önce kendine sunulanı yadsımayı gerektirir, Sonra kendi imkânlarını aramaya zorlar; bulan, hem kendinin hem de yaşamın sırrını çözecektir. Yaşamın sırrını çözen için ise “*iş bitmeyecek, / Başlayacak*”tır. (Asaf 2011,89-92)

İşe başlayacak insana Asaf, yukarıda da belirttiğimiz gibi önce “*düşün*” der. Onu, “*Düşünmezsen gerilersin,/Dışında kalırsın, anlıyor musun?*” (Asaf 2011, 125) sözleriyle uyarır. Çünkü düşünen, yola koyulandır. Yola koyulanan da şairin, “**Yola Çıkmadan Önce Kendimize Bakındık İlk Yerimizden Yerimizi Arandık**” (Asaf 2011, 124) şeklindeki şiir başlığında belirttiği gibi, önce “*kendisine bakınur*”. Kendisine bakınan, eğer bulduyuyla yetinirse, şairin “*Kalırsın yoksa kendine kul*” dizesinde belirttiği gibi, özgünlüğüne erişemez. Onun kendini aşması, imkânlarını zorlaması, “*kendini tamamlama*”ması gerekir. Nitekim insan ihtiyaçlarının son basamağını “*kendini tamamlama ihtiyacı*” oluşturmaktadır. Bu ihtiyacını gideren de artık *bilge*'dir, *ulu*'dur. *Bilge*'lik de etrafa ışıklar saçmayı gerektirmektedir; çağrı zamanıdır:

Belki derinde, taa derinde.

Sen benim yerimde

Ben senin yerinde

Unutulmuş olabiliriz;

Birbirimizi uyandırsak...

Desek birbirimize

Haydi kalk

Gidelim yerlerimize;

Belki birbirimizi bulabiliriz. (Asaf 2010, 416)

Asaf, yukarıda alıntı yaptığımız “**Çağrı Balladı**” şiirinde, önce “*içi dışı bir olmak*” deyimini açar. Sonra da bunu başarabilenin “*öbürünü (de) ısıtması*”; ısınan her bir kişinin de bir başkasına yönelmesi gerekliliğini, bütün bu eylemlerin sonucunda, toplumun kendini bulacağını işaret ederek işler.

Benzer bir çağrı, Turgut Uyar'ın "**Günler Geçer**" başlıklı şiirinde de söz konusudur. Şair, "*ben ne kadar önemserdim kendimi hay allah*" derken bir pişmanlığı dile getirir. Bu "*kendi olmak*"tan değil; kendini aşamamaktan duyulan bir pişmanlıktır. Bu pişmanlık da şairi, şiirin sonunda bir çağrıya, af dilemeye götürür:

*günler geçer ve çalışır şafağın değirmeni
kim bilebilir ki kimi neyi eskittiğini
ben ne kadar önemserdim kendimi hay allah
sen ne kadar kumraldın aynalarda hay allah
temmuz tam bu işe göredir bana kalırsa
gel bağışlayalım birbirimizi* (Uyar 2012, 556)

Yukarıdaki çağrılarda başkasına da yönelmesi beklenen insan, egzistansiyalist felsefenin örnek insanıdır. Sartre "*insan, insanın geleceğidir*" (Öztoğat 2005,72) derken de bu insanı özetlemiş olsa gerektir. Geçmiş, geleceği kuran, onlara şekil veren insandır. Asaf ise "*Büyümeyi bölüşüyorlar gölgelerinde..Dal-dal, yaprak-yaprak öpüşüyorlar*" ifadelerinde "ağaç"a yönelik beğenisini ve umudunu insanla karşılayamamanın acısını yaşamaktadır: "*Dönüp bizlere bakıyorum./Dövüşüyorlar*" (Asaf 2010, 431)

Bu acı, onu, yine "ağaç" ekseninde, yine umuda götürür. Bir gün muhakkak yeşerecek ağaç, "**Aşır**" şiirinde, insandan yana umudu temsil etmektedir:

*Kocaman bir ağaç,
-Bugüne kadar-
Ne bir yemiş, ne bir çiçek.*

*Ama yakında, az var,
Bu ağaç yeşerecek.
-Benden sonra, bana kadar-* (Asaf 2002b, 77)

Benzer bir umudu şair, "*Ben bir baraj'ım dostum*" mısraıyla başlayan "**Baraj'ın Öyküsü**"ne de taşır. Onun bir baraj olarak; ne dağla ne suyla, ne manzaralarla ne de taş, toprakla "*işi*" vardır. Onun işi insanlardır. O, aydınlık evler, aydınlık insanlar için didinmektedir:

*Ben bir suyum, sen bir dağsın, düşünüyor musun?
El-ele vermişsiz; o da oluyor bir nur, bir ışık..
Ovalara kentlere bereket yağsın, düşünüyor musun?
Fabrikalar aydınlık, evler-insanlar aydınlık... (Asaf 2011, 140)*

Egzistansiyalist felsefede dünya, insan için sürgün yeridir. Sürgünde olmanın insana yaşattığı acı ve boşluk duygusu, kimini intihara sürükler kimini de olumlu işlevlere sevk eder. *Sürgün*'ü olumlayan insan, başkaldırarak, kendini anlamaya ve yaşama değer katmaya çalışır. Ahmet Oktay hem bir şiirine hem bir kitabına "**Sürgün**"ü başlık yaparken, doğacak sabahtan umutludur; kırıncı, ama umutlu:

*Yolun benimle birleşiyor çocuk
her şeyi karşıtına döndürürken sabah,
Yenik denemez, genç
Umutsuz denemez, üzgün.*

*Tanımlıyorum bir kar
ve insan fırtınası içinden:*

Özdeyişlerini yazacak olan Sürgün. (Oktay 1995, 206)

Turgut Uyar ise “vesayetli dünya” dediği sürgün yerinde, “kimsenin soyunu sopunu bulmak görevim değil/kendi öykümü düzenlemek yetiyor bana” ifadeleriyle tavrını, başkaldırımın pasifliğe götüren yönüyle açığa koyar. (Uyar 2012, 619)

Asaf ise başkaldırdığı “yalan dünya”yı bayram yerine çevirmek için uğraş verir. Bize göre, bizim için; fakat bizden habersiz dikilen pazar enayiliklerinin yerine “sevi giysileri” giymek gereklidir:

*Bugünden tezi yok diyorum,
Korkmadan, utanmadan
Soyunup pazar enayiliklerini,
Giyinip sevi giysilerini
Bir bayram denemesi yapmalıyız..
Sayılı günler başlamadan. (Asaf 2010, 379)*

SONUÇ

Özdemir Asaf, insanın kendisine sunulan yaşam hakkını, tam ve bir olarak değerlendirmesi gerektiği inancındadır. Ona göre *ben*’in tam ve bir olması, *sen*’e bağlıdır; *sen* ve *ben* birbirlerini tam kılabilirdikleri ölçüde değerlidirler, biri yoksa diğeri de yoktur:

*Ben yoksam, biliyorum, ben sende yokuz...
Sen yoksan, biliyorum, sen bende yokuz...
Ve de gözlerimizde bir o ışık.. ki..
O yoksa biliyorum, biz bizde yokuz. (Asaf, 2002c, 72)*

Şair Sartre’ın “...her yazınsal yapıt bir çağrıdır” (Kırlangıç 2005, 94) sözleri gereğince, şiirini *sen*’e yaptığı çağrılar için vasıta kılar. Onun *sen*’de görmeyi arzuladığı en önemli ilke, “*kendi olmak*” ilkesidir. Şair, bu nedenle ona, “*Düşünmezsen gerilersin./Dışında kalırsın, anlıyor musun?*” (Asaf 2011, 125) ifadelerinde düşünmeyi ve sorgulamayı salık verir. Çünkü, düşünce, insanın kendisini aşmasını sağlayacaktır: “*Aşmasını bil, kendini kendin içinde.*” (Asaf 2011, 125) Kendini aşan da kendini tamamlayacak, kendine varacaktır: “*Kendini tamamla, kendine var*” (Asaf 2011, 125)

Görüldüğü gibi Özdemir Asaf, henüz eleştirmenlerce keşfedilmemiş egzistansiyalist bakış açısıyla, şiirinde, kendi olan, kendini tanıyan ve aşan bireylere duyduğu özlemi dile getirmektedir. Bu tarz bir özlemi, sıradan insan duyumsayamayacağına göre, Asaf'ın “*kendi olmak*” ilkesini yaşamına yansıttığını düşünmek, olasıdır.

KAYNAKÇA

- ALTIYAPRAK Yakup (2005). “Egzistansiyalizm, İkinci Yeni ve Din”, **Dergâh**, S:XVI, (181), s.10,11,23.
- ASAF Özdemir (1991). “Hep Bir Bugün Birden Çok Yarın Vardır. Halkın Hep Ardarda Bir Bugünü Vardır”, **Varlık**, S: 762 (1000), s. 11-13.
- ASAF Özdemir (2001). **Yumuşaklıklar Değil**, İstanbul: Adam Yayınları.
- ASAF Özdemir (2002a). **Bir Kapı Önünde**, İstanbul: Adam Yayınları.
- ASAF Özdemir (2002b). **Nasılsın**, İstanbul: Adam Yayınları.
- ASAF Özdemir (2002c). **Çiçekleri Yemeyin**, İstanbul: Adam Yayınları.
- ASAF Özdemir (2002d). **Yuvarlağın Köşeleri**, İstanbul: Adam Yayınları.
- ASAF Özdemir (2006). **’Ça**, İstanbul: Epsilon Yayınları.
- ASAF Özdemir (2010). **Çiçek Senfonisi**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ASAF Özdemir (2011). **Benden Sonra Mutluluk**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları .
- ASAF Özdemir (2012). **Sen Bana Bakma, Ben Senin Baktığın Yönde Olurum**, Kendi Sesinden Şiirler. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BERK İlhan (2002). **Şeyler Kitabı**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BERK İlhan (1961).”Ey Freud Ey Kierkegaard Ey Yanlılık”. *Değişim*, (1), 2.
- BOLLNOW Otto Friedrich (2004) **Varoluş Felsefesi**, (Der ve Ter. Medeni Beyaztaş). İstanbul: Efkâr Yayınları.
- CANSEVER Edip (2002). **Şairin Seyir Defteri. Toplu Şiirler II**, İstanbul: Adam Yayınları.
- CANSEVER Edip (2003). **Yerçekimli Karanfil. Toplu Şiirler I**. İstanbul: Adam Yayınları.
- CENGİZ Metin (2002). **Modernleşme ve Modern Türk Şiiri**. İstanbul: Telos Yayıncılık.
- CENGİZ Metin (2004). **Hayat, edebiyat, siyaset. Ahmet Oktay ile dünden bugünden**. İstanbul: Everest Yayınları.
- CENGİZ Metin (2003). “Şair Ve Okuru, Ahmet Oktay/Metin Cengiz, Şair Dünya Görüşünden Kopamaz”, **Yasakmeyve**, S:2, s.8-12.
- DEMİRDÖVEN İsmail H. (2005). “Jean Paul Sartre’a Göre Kısaca İnsan ve Toplum” **Varlık**, S:1178, s.19-22.
- DURU Orhan (1967). “Orhan Duru’nun Yanıtı”. **yeni ufuklar**, S:15 176, s.26-28.
- DURMUŞ Gökay (2012). “Özdemir Asaf (Şair, Hikâye Yazarı ve Denemeci Olarak)” Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- EDGÜ Ferit (1976). “Bazı yazarlarımızda izleri görülse de, Türk edebiyatında varoluşçuluktan söz etmek güçtür”. **Milliyet Sanat**, S:202, s.10-11.
- ENGİNÜN İnci (2002). **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- FUAT Memet (1959). “Düşünceye Saygı”. **A**, S: 17, s.1-7.
- FUAT Memet (1999). **Çağdaş Türk Şiiri 1.cilt**, İstanbul: Adam Yayınları.
- HANÇERLİOĞLU Orhan (2004). **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- HEİDEGGER Martin (1959). “Boğuntu”. (Çev. A. Turan Oflazoğlu). **A**, S:16 s., 1.
- KAYIRAN Yücel (2005). “Türk şiirinde Varoluşçuluğun Veraseti.” **Kitap-lık**, S:86, s.84-90.
- KIRLANGIÇ Asuman (2005). “Sartre’ın Estetikinde Özgürlük Sorunu”. **Kitap-lık**, S:86, s.91-94.
- KOÇAK Orhan (1991). “Aynadaki Kitap / Kitaptaki Ayna”. **Defter**, S:17, s.141.
- KUTLAR Onat (1959). “Yeni Kitaplar, Bunaltı ve Umutsuzlar Parkı”. **A**, S:13,s. 8.
- MAGİLL Frank (1992). **Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasiği**, (Çev. Vahap Mutal). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- NECATİGİL Behçet (1968). **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, İstanbul: Varlık Yayınları.
- OKTAY Ahmet (1995). **Toplu şiirler**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- OKTAY Ahmet (2004). “Kimsenin ilgilenmediği olayların tarihçisi Edip Cansever”. **Hürriyet Gösteri**, S:255, s.6-9.
- ÖNGÖREN Ferit (1959). “Şiir Uçları.” **A**, (14), 1-2.
- ÖZEL İsmet (2006a). **Henry Sen Neden BuradasınI**, İstanbul: Şûle Yayınları.
- ÖZEL İsmet (2006b). **Waldo Sen Neden Burada Değilsin**, İstanbul: Şûle Yayınları.
- ÖZLÜ Demir (1959). “Bunalan Genç Adamlar”. **A**, S:15, s.1-7.
- ÖZLÜ Demir (1967). “Demir Özlü’nün Yanıtı”. **yeni ufuklar**, S:15, 176, s.66-71.
- ÖZLÜ Demir (2005). “Köklü Bir Nihilizme Sürüklenebilirdim”. **Kitap-lık**, S:86, s.60-66.
- ÖZTOKAT Nedret (2005). “Varoluşçuluk: Felsefeden Edebiyata uzanan Yol”. **Kitap-lık**, S:86, s.69- 75.
- ÖZYALÇINER Adnan (1959). “Yeni Kitaplar, Bunaltı ve Umutsuzlar Parkı”. **A**, S:13, s.8.
- SAFA Peyami (17 Mart 1959). “Egzistansiyalizm”, *Milliyet Gazetesi*. 4.
- SARTRE Jean P. (1960). **Varoluşçuluk, Existentialisme**, (Çev. Asım Bezirci). İstanbul: Ataç Kitabevi.
- SARTRE Jean P. (1959). “Varoluş, Tasarı, Sorumluluk, Boğuntu”. (Çev.Halis Acarı). **A**, S:16, s.4.
- SARTRE Jean P. (1976). “1945 kuşağı kendilerine ihanet ettiğim kanısında”. **Milliyet Sanat**, S:202, s.3-27.
- SAYILGAN Aclan (1963). “Existantialisme (Varoluşçuluk) ve San’at Hareketleri”. **Orkun**, S:14, s.21-27.

-
- SEZER Sennur (1982). “Edip Cansever’le ‘Yeniden’ Üstüne Konuşma”. **Yazko Edebiyat**, S:18, s.136.
- SÜREYA Cemal (1996). **Günler**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- SÖZER Önay (2005). “Sartre’ı Anmak ve Anlamak”. **Kitap-lık**, S:86, s.76-81.
- SÖZER Önay (1959). “Yeni Kitaplar, Bunaltı ve Umutsuzlar Parkı”. **A**, S:13, s.8.
- TİMUÇİN Afşar (1976). “Felsefe’de Ve Sanatta, Dünya’da Ve Bizde Varoluşçuluk”. **Milliyet Sanat**, S:202, s.4-9.
- TOWARNICKI Frederic De (2002). (*Anılar ve Günlükler, Martin Heidegger*, (Çev. Zeynep Durukal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- UTURGUARİ Svetlana (1989). **Bunalım Edebiyatı ve Modernizmin Sorunları. Türk Edebiyatı Üzerine**. İstanbul: Can Yayınları.
- UYAR Turgut (A. Turgut Adıyla, 1963). “Dergilerin Getirdiği”. *Dost* (Yeni Dizi), (27), 21-22.
- UYAR Turgut (2012). **Büyük Saat**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- YAVUZ Hilmi (1967). “Hilmi Yavuz’un Yanıtı”. **yeni ufuklar**, S:15,176, 82-84.
- YETİŞ Kâzım (2007). **Dönemler ve Problemler Aynasında Türk Edebiyatı**, İstanbul: Kitabevi Yayınları.